

Н. А. Поліщук,
завідувач науково-дослідної лабораторії освітніх інновацій
та координації діяльності РМК (ММК) ВІППО

Особливості підготовки педагогів з формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу

Розглядаються питання епідеміологічної ситуації щодо ВІЛ в Україні, шляхів передачі ВІЛ-інфекції та методів профілактики інфікування, особливостей перебування ВІЛ-позитивних дітей у закладах освіти. Надаються рекомендації щодо запобігання стигматизації та дискримінації, що стають бар'єром у формуванні толерантності у педагогів до ВІЛ-інфікованих дітей.

Ключові слова: ВІЛ, ВІЛ-інфекція, ЛЖВ, стигма, стигматизація, дискримінація, підготовка педагогів, толерантність.

Polishchuk N. A. Peculiarities of Teachers' Training on Formation of Tolerant Attitude to Children Affected by HIV/AIDS.

The article deals with the issues of the epidemiological situation regarding HIV in Ukraine, ways of transmission of HIV infection and methods of its prevention, features of staying of HIV-positive children in educational establishments. Recommendations regarding the prevention from stigma and discrimination, which are a barrier to the formation of tolerance among educators for HIV-infected children are given.

Key words: HIV, HIV infection, PLWH, stigma, stigmatization, discrimination, teacher training, tolerance.

Постановка проблеми. Здоров'я людини – одна з найбільших соціальних цінностей. Згідно з Конституцією України, держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність, беручи зобов'язання забезпечити виховання здорового покоління, від чого значною мірою залежить стан розвитку країни, її економічний, інтелектуальний та духовний потенціал – ресурс розвитку суспільства.

Соціально небезпечною проблемою для України є ВІЛ-інфекція. За даними Українського центру контролю за соціально небезпечними хворобами Міністерства охорони здоров'я України, за період 1987–2017 (6 міс.) рр. серед громадян України зареєстровано 306 295 ВІЛ-інфікованих осіб, у тому числі 97 584 випадки захворювання на СНІД та 43 206 випадків смерті від захворювань, зумовлених СНІДом [1].

У структурі шляхів передачі ВІЛ-інфекції протягом останніх років почав переважати статевий шлях (59,2 %), що значно розширює коло людей, які мають ризик інфікування.

За оцінками експертів, поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу впливає на скорочення тривалості життя, зростання обсягу медичних послуг, загострення соціально-економічних проблем тощо. Нині вона впливає не лише на показники захворюваності, а й на економічну активність населення, його репродуктивний потенціал. Окрім того, сьогодні в Україні дуже гостро постає проблема погіршення ситуації з ВІЛ/СНІДом через складну гуманітарну

ситуацію та бойові дії на сході країни. Також Україна відрізняється від інших європейських країн великою кількістю ВІЛ-інфікованих дітей. Якщо у країнах Європи їх налічується одиниці або десятки, то в Україні йдеться про тисячі. Це передусім діти, народжені від ВІЛ-інфікованих матерів [4].

Загальновідомо, що ВІЛ/СНІД шкодить не лише фізичному здоров'ю людини. Цей діагноз може спричинити соціальну ізоляцію внаслідок стигми та дискримінації.

Стигма – соціальний стереотип, який відображає упереджене ставлення до окремих осіб, груп людей або навіть до самого себе на підставі реальних чи приписуваних їм якостей. Стигма призводить до знецінення людини.

Дискримінація – це стигма, що стала дією. Це навмисне обмеження прав частини населення, окремих груп чи індивідів за певною ознакою. У випадку з ВІЛ/СНІДом це стосується людей із підтвердженим або приписуваним ВІЛ-позитивним статусом. Форми дискримінації: людину звільняють з роботи, не надають належної медичної допомоги, дитину виключають зі школи тощо.

Стигма і дискримінація, пов'язані з ВІЛ-інфекцією, створюють суттєвий бар'єр для ефективної боротьби з ВІЛ/СНІДом.

Саме тому вкрай актуальним є поширення знань про ВІЛ та формування толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом.

У доповіді Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Об'єднаної програми ООН з ВІЛ/СНІДу (UNAIDS)

і Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) «Молодь і ВІЛ/СНІД» (2002) наведено 10 заходів, які мають бути частиною профілактичної роботи з молоддю в усіх країнах світу:

1. Покласти край замовчуванню проблеми ВІЛ/СНІДу.
2. Забезпечити молодих людей інформацією.
3. Озброїти їх життєвими навичками для використання цих знань на практиці.
4. Створити служби, орієнтовані на молодь.
5. Розвивати добровільне і конфіденційне тестування на ВІЛ-інфекцію і консультування з питань ВІЛ/СНІДу.
6. Працювати з молоддю, залучати її до профілактичних заходів.
7. Залучати до роботи молодих людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом.
8. Створювати сприятливе оточення, яке надає підтримку.
9. Охопити молодь найуразливіших груп.
10. Закріплювати співробітництво і відзначати успіхи [3].

Системі освіти відводиться особлива і значна роль у протидії поширенню епідемії ВІЛ та подоланні її негативних наслідків, адже:

1) освіта (як процес навчання і виховання) є важливим та ефективним інструментом профілактики ВІЛ-інфекції, оскільки сприяє накопиченню знань, розвитку навичок і формуванню мотивацій, необхідних для відмови від форм поведінки, пов'язаних із ризиком для здоров'я і добробуту;

2) прийняття моделі безпечної поведінки щодо інфікування ВІЛ, усвідомлене дотримання принципів здорового способу життя – на сьогодні єдина дієва «вакцина» проти ВІЛ-інфекції;

3) педагоги є лідерами громадської думки, їхня позиція авторитетна для батьків та підростаючого покоління.

Школа, професійно-технічний або вищий навчальний заклад – це ідеальне середовище для впровадження профілактичних програм, зокрема й програм профілактики ВІЛ-інфекції. Тут існують найкращі можливості для здійснення масового, ефективного і превентивного впливу.

Масовість. Абсолютну більшість дітей та молоді віком до 18 років в Україні охоплено системою загальної середньої освіти. Це той період життя, коли формуються самоідентичність людини, її особиста система цінностей, поглядів і переконань.

Ефективність. Навчальний заклад – це місце, де молодь та їхні наставники проводять разом багато часу. Це дає можливість поєднувати навчальний процес із вихованням. Упровадження високоякісних профілактичних програм полегшує це завдання.

Превентивність. Навчальні програми дають змогу ретельно спланувати і здійснити вплив, перш ніж у житті молодої людини виникнуть реальні ризики та проблеми [2].

Разом із тим, ВІЛ-інфіковані діти та дорослі часто зазнають упередженого ставлення до себе і різних проявів дискримінації у разі, коли про їхній ВІЛ-статус стає відомий знайомим, сусідам, друзям, однокласникам, педагогам, колегам, медичним працівникам. Недостатній рівень обізнаності населення, зокрема працівників закладів освіти, про ВІЛ-інфекцію та поширені міфи щодо шляхів передання вірусу породжують у багатьох людей побоювання, що присутність учня чи співробітника, інфікованого ВІЛ, в освітньому закладі становить загрозу для здоров'я інших школярів і працівників [6].

Тому в кожному закладі освіти необхідно створити безпечне середовище, яке: сприятиме ефективному навчанню, вихованню та діяльності всіх учасників освітнього процесу, включаючи дітей, які живуть із ВІЛ або яких торкнулася епідемія ВІЛ-інфекції; гарантуватиме дотримання їхніх прав і свобод, толерантне ставлення з боку оточуючих. Це клопітка щоденна робота педагогів, батьків, психологів, медичних працівників, а також різних інституцій, котрі опікуються долею таких дітей.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей перебування ВІЛ-позитивних учнів у закладі освіти та обґрунтуванні теоретичних основ формування готовності учителів щодо толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних людей та організаційного забезпечення профілактики ВІЛ/СНІДу є предметом дослідження вітчизняних науковців: Т. Воронцової, І. Дубініної, І. Звереві, А. Капської, Л. Котової, М. Лукашевич, Т. Лях, В. Полтавця, С. Страшко та ін.

У працях О. Булгакової, В. Оржеховської, О. Пилипенко, В. Пономаренка розглядаються питання формування безпечної поведінки та профілактики ризикованої поведінки серед підлітків та молоді.

Ідеї превентивного підходу в освіті, навчальних закладах різних рівнів акредитації, соціальних служб, громадських організацій знайшли відображення у працях Т. Бойченко, Ж. Петровича.

Виклад основного матеріалу. Толерантність визначається вченими як готовність визнавати й приймати поведінку, переконання та погляди інших людей, що відрізняються від власних, навіть якщо не поділяють їх [5].

Толерантні дії у повсякденному житті можуть проявлятися так: повага до інших, позитивна лексика, визнання прав інших, безоцінне прийняття людей;

співпраця з іншими на рівних умовах, відмова від домінування та насильства, терпимість до чужих думок, переконань, поглядів тощо.

Толерантність щодо людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, можна визначити як інтегративну моральну категорію, що характеризує терпиме ставлення до відмінних від загальноприйнятих поглядів, думок, зовнішнього вигляду і т. ін. Вона передбачає вміння контролювати власну поведінку, конструктивно розв'язувати конфлікти, долати суперечності тощо [7].

Толерантність є однією з важливих умов віднайдення компромісів та подолання конфліктів. Толерантність не виникає спонтанно: необхідні певні психологічні установки, усвідомлення у процесі взаємодії з іншими того, що толерантність – єдиний можливий шлях мирного співіснування у суспільстві. Таким чином, терпиме ставлення формується через виховання, особистий життєвий досвід тощо. На формування толерантності у дітей неабиякий вплив має толерантна позиція вчителя. Важливо зрозуміти, що терпимість у педагога має бути його світоглядною позицією, що сприятиме здатності вчителя сприймати дітей такими, якими вони є, а також проявлятиметься в його поведінці у складних педагогічних ситуаціях [6].

Тому серед педагогів, учнів та їхніх батьків необхідно систематично проводити роз'яснювальну роботу, пояснюючи, що для гарантування інфекційної безпеки учнів і співробітників закладу освіти не обов'язково знати про ВІЛ-статус певного учня чи працівника. На просвітницьких заняттях або під час бесіди необхідно розповісти:

- про шляхи передання ВІЛ (статевий; парентеральний – через кров та інші рідини під час медичних та немедичних маніпуляцій (ін'єкцій), через забруднені голки й інструменти, при трансплантації органів; перинатальний – від матері до дитини під час вагітності й пологів (вертикальний шлях передачі) та при грудному вигодовуванні (горизонтальний));

- про універсальні запобіжні заходи, яких дотримуються у закладі освіти (заходи, спрямовані на унеможливлення контакту з чужою кров'ю, яка може бути інфікованою);

- про необхідність прояву толерантності та співчуття до людей, які живуть із ВІЛ або яких торкнулась епідемія ВІЛ-інфекції;

- про заборону чинним законодавством дискримінації ВІЛ-позитивних людей, зокрема під час реалізації їхнього права на освіту.

Усвідомлення прав людей, які живуть із ВІЛ, зокрема ВІЛ-позитивних дітей, також допомагає протистояти їх стигматизації та дискримінації. Законодавчо-нормативна база України сприяє тому, щоб ВІЛ-позитивні діти розвивалися й навчалися у таких самих умовах, як і їхні однолітки, що не є ВІЛ-

позитивними. Наразі ВІЛ-позитивні діти мало часу проводять у лікарні, вони живуть, ростуть і навчаються у такому самому середовищі, що й інші. ВІЛ-позитивні діти відвідують дитячий садок і школу на загальних підставах. При оформленні до дитячого садка чи школи ВІЛ-інфіковані діти проходять стандартне медичне обстеження. Конфіденційність діагнозу дитини гарантується законом і вчитель чи вихователь може не знати про діагноз дитини, якщо батьки (особи, що їх замінюють) його про це не сповістять.

Підготовка вчителя до роботи з формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу, спрямована на виконання Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 рр., метою якої є зниження рівня захворюваності і смертності від ВІЛ-інфекції/СНІДу, надання якісних і доступних послуг із профілактики та діагностики ВІЛ-інфекції, насамперед представникам груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ, послуг з лікування, медичної допомоги, догляду і підтримки людей, які живуть з ВІЛ, у рамках реформування системи охорони здоров'я.

На формування терпимого ставлення педагогів до дітей (людей), які живуть із ВІЛ, впливає рівень розвитку:

- загальної толерантності, яка є однією із найважливіших особистісних та професійних якостей;
- активної моральної позиції;
- педагогічної толерантності як можливості вчителя зрозуміти і прийняти людину такою, якою вона є;
- здатності до толерантної поведінки в складних життєвих обставинах.

Саме від рівня толерантності, яка є моральною основою спілкування в будь-якому цивілізованому суспільстві, від усвідомлення кожним педагогом своєї особистої ролі в запобіганні нетолерантності, стигми та дискримінації, розуміння власних особливостей взаємодії з дітьми (людьми), які живуть з ВІЛ/СНІДом, запобігання особистих проявів нетолерантності, стигматизації та дискримінації, залежить розповсюдження принципів терпимості в суспільстві на основі законності та моралі, а крім того – зміна ситуації з темпами розповсюдження ВІЛ-інфекції.

Нами розроблено критерії та показники толерантного ставлення педагогів до ВІЛ-позитивних учнів.

Когнітивний критерій толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних містить такі показники: наявність знань про сутність і змістові аспекти ВІЛ-інфекції, усвідомлення значущості толерантності у суспільстві до ВІЛ-позитивних людей (знання про насилля, права людини, межі толерантності); прогнозуванні можливих шляхів вирішення проблеми ВІЛ/СНІДу, виявлення повноти, системності знань про ВІЛ/СНІД.

Емоційно-ціннісний критерій толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних поєднує емоції, потреби, мотиви діяльності, спрямовані на досягнення взаєморозуміння. Цей критерій характеризується особливостями сприйняття суб'єктами один одного, їхнім взаємним пізнанням як основою взаєморозуміння, розуміння переживань, стану ВІЛ-позитивної людини. Показниками критерію є співпереживання, співчуття, визнання права на розкриття (нерозкриття) ВІЛ-статусу, стримування негативних емоцій до ВІЛ-позитивних, емоційно позитивне ставлення до людей, які живуть із ВІЛ.

Поведінково-діяльнісний критерій толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних пов'язується з досвідом застосування знань і вмінь із проблеми ВІЛ/СНІДу в поведінці, виявляється у здатності до діалогу з ВІЛ-позитивними, доброзичливості, самостійності. Показники критерію: збереження спокою і доброзичливості до ВІЛ-позитивних, навіть за умов критичного ставлення, вибір толерантних форм поведінки в реальній діяльності.

З метою визначення рівня толерантності до ВІЛ-позитивних учнів, спроможності педагогів у забезпеченні дієвої профілактики ВІЛ/СНІДу, протидії стигмі й дискримінації, а також рівня обізнаності педагогів щодо питань ВІЛ/СНІДу проведено моніторингове дослідження.

Аналіз відповідей респондентів показав, що переважна більшість учителів достатньо обізнані з питанням інтеграції ВІЛ-позитивних дітей у навчальні заклади. Зокрема, вони відповіли що:

- ВІЛ-інфікована дитина у навчальному закладі не потребує створення спеціальних умов – так вважають 81 % респондентів;

- навчання і спілкування з однолітками позитивно впливає на стан здоров'я дитини, яка живе з ВІЛ, – 95 %;

- ВІЛ-позитивні діти більш уразливі до інфекцій та застудних захворювань – 98 %;

- не варто обмежувати участь ВІЛ-позитивних дітей у спільних іграх і розвагах з однолітками – 92 %;

- універсальні запобіжні заходи – це заходи, які допомагають уникнути зараження будь-якими інфекціями, – 82 %;

- у зв'язку з тривалим безсимптомним періодом деяких небезпечних інфекцій ВООЗ пропонує вважати усіх людей «умовно інфікованими» ВІЛ та гепатитами В і С – 34 %;

- у контексті універсальних запобіжних заходів «аварійними ситуаціями» вважаються ситуації, в яких відбувся контакт людини з чужою кров'ю, – 76 %.

87 % респондентів одноставні у тому, що плановий медичний огляд дітей або огляд за потребою здійснюється для ВІЛ-позитивних дітей

і для дітей, які не мають ВІЛ-інфекції, на загальних підставах. У разі виникнення проблем зі здоров'ям, пов'язаних із ВІЛ, дитина проходить лікування та обстеження у того лікаря, в якого перебуває на обліку як ВІЛ-позитивна дитина.

79 % опитаних педагогів переконані, що фізичне навантаження дитини, як і медичний огляд, здійснюється відповідно до її фізичного розвитку та стану здоров'я. ВІЛ-інфекція сама по собі не є підставою для зниження фізичного навантаження. Якщо у дитини виникають проблеми зі здоров'ям, вона отримує звільнення від навантажень. Діти з ВІЛ-інфекцією можуть брати участь у всіх шкільних заходах тією мірою, якою дає змогу їхнє здоров'я.

95 % опитаних вважають, що дотримуватися протиепідемічного режиму важливо незалежно від того, чи є в колективі ВІЛ-позитивні діти. Про наявність епідемії грипу або про його поодинокі випадки повідомляється батькам усіх дітей, незалежно від статусу дитини. Разом з тим, слід усвідомлювати: якщо для здорових дітей ризик заразитися, наприклад, грипом від ВІЛ-позитивних ровесників надзвичайно низький, то для ВІЛ-інфікованих дітей існує реальна ймовірність зараження від здорових дітей вторинними інфекціями, які на тлі значного імунodefіциту можуть становити реальну загрозу для життя. Важливо, щоб випадки інфекційних захворювань відстежувалися [5].

Більшість опитаних учителів (70 %) упевнені, що з метою запобігання випадкам передання інфекції через кров у закладах системи освіти повинні дотримуватися універсальні заходи безпеки при будь-яких контактах із кров'ю або біологічними рідинками, котрі містять видимі домішки крові, а також при наданні першої допомоги. Надаючи першу допомогу у разі поранень, травм, носових кровотеч та інших аварійних ситуацій, необхідно надягати медичні рукавички або, за їх відсутності, використовувати поліетиленові пакети, паперові серветки, хустинки, одяг та інші подібні засоби як бар'єр між чужою кров'ю і шкірою своїх рук. Після надання першої допомоги необхідно ретельно вимити руки з милом під проточною водою, навіть якщо на них немає помітних слідів забруднення кров'ю [6].

Найбільш низький показник правильних відповідей респонденти надали на запитання «У зв'язку з тривалим безсимптомним періодом деяких небезпечних інфекцій ВООЗ пропонує вважати усіх людей умовно інфікованими ВІЛ та гепатитами В і С». Це говорить про те, що значна частина населення не усвідомлює небезпеки «високого ризику» щодо ВІЛ-інфекції та, відповідно, в критичній ситуації не застосує належних заходів захисту для свого здоров'я.

Система підготовки вчителя з формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу, утворена трьома

взаємопов'язаними компонентами: цільовим, процесуально-змістовим та діагностичним.

Цільовий компонент підготовки. Метою навчальних предметів, які входять до плану курсової підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, є розвиток їх здоров'язбережувальної компетентності. Цей компонент містить державні вимоги до професійної підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, соціальне замовлення на вчителя, який знає зміст профілактичної роботи, спрямованої на запобігання ВІЛ/СНІДу; володіє здоров'язбережувальними технологіями навчання і вміє формувати в учнів захищену поведінку на основі розвитку життєвих навичок і компетенцій.

Процесуально-змістовий компонент представлений блоком організаційно-педагогічних умов: дидактичних, що визначають зміст освіти і реалізуються через модульні програми з формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів; технологічних, що включають комплекс дидактичних форм, методів, засобів і технологій навчання, котрі дозволяють отримати відповідний результат освіти; методичних, що представлені методичними рекомендаціями і навчальними посібниками для педагогів та керівників ЗНЗ з профілактики ВІЛ/СНІДу та здоров'язбереження.

Діагностичний компонент містить критерії сформованості здоров'язбережувальної компетентності педагогів та рівня толерантного їх ставлення до ВІЛ-позитивних учнів, і відповідні їм показники, діагностичні методики й методи математичної обробки результатів.

У Волинському ІППО розроблено навчально-методичний комплекс, спрямований на збагачення професійної підготовки вчителів, який включає, передусім, програму навчальної дисципліни «Впровадження технологій навчання на основі розвитку життєвих навичок» для педагогів, які викладають інтегрований курс «Основи здоров'я» в закладах загальної середньої освіти, а також учителів інших спеціальностей, зорієнтованих на оволодіння здоров'язбережувальними технологіями навчання.

Мета навчальної дисципліни: формування професійних компетенцій педагогів щодо використання інноваційних методів викладання основ здоров'я в основній школі з урахуванням вікових особливостей підлітків.

Тематика модулів:

1. Навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок.
2. Здоров'язбережувальні педагогічні технології.
3. Зміст профілактичної роботи, спрямованої на запобігання ВІЛ/СНІДу.

4. Методика впровадження превентивних курсів.

З метою сприяння формуванню толерантного ставлення педагогів та вихователів до ВІЛ-позитивних дітей у закладах шкільної та дошкільної освіти до плану курсової підготовки педагогів на базі Інституту включено тренінговий курс «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної та дошкільної освіти».

Зміст тренінгу має завдання: надати учасникам інформацію про основні поняття щодо ВІЛ, обговорити шляхи передачі ВІЛ та методи профілактики ВІЛ-інфікування; визначити поняття «стигма», «стигматизація», «дискримінація», «толерантне ставлення»; проаналізувати причини виникнення явищ «стигматизація» та «дискримінація»; усвідомити причини й наслідки стигматизації людей, які живуть із ВІЛ; надати учасникам інформацію про особливості перебування ВІЛ-позитивної дитини в дитячому колективі; обговорити з учасниками важливість дотримання санітарно-гігієнічних норм у дитячому колективі, а також оволодіння навичками надання невідкладної допомоги ВІЛ-позитивним дітям; презентувати учасникам основні права ВІЛ-позитивних дітей та їхніх батьків в українському законодавстві.

Тренінг передбачає групову та індивідуальну роботу слухачів, проведення презентацій, дискусій і рольових ігор, анкетування учасників. Такі навчальні методи сприятимуть кращому та більш повному розумінню учасниками матеріалу тренінгу.

Навчальний курс «Профілактика ВІЛ/СНІДу на робочому місці в закладах освіти» складається із трьох сесій: «Що має кожен знати про ВІЛ?», «Формування толерантного ставлення до ЛЖВ», «Права людини і ВІЛ/СНІД».

Цільова аудиторія: практичні психологи, соціальні педагоги, педагоги-організатори та керівники закладів освіти, які проводять навчально-просвітницьку та профілактичну роботу серед педагогічних колективів.

У результаті підготовки за програмою навчального курсу вчитель:

- отримає цілісне уявлення про програму – її базові ідеї, основні завдання, принципи навчання, методи організації освітнього процесу, координації дій його учасників і процедури оцінювання;
- дізнається базову інформацію про проблему ВІЛ/СНІДу і вичерпні відповіді на всі питання про чинники ризику та методи захисту;
- ознайомиться з методом навчання на основі розвитку життєвих навичок;
- оволодіє сучасними методиками інтерактивної групової роботи.

Окрім того, педагоги, які впроваджують у закладах освіти області профілактичні програми, можуть пройти

підготовку на спеціальних семінарах-тренінгах. Цей підхід доцільний, оскільки:

- концепція розвитку життєвих навичок, сприятливих для здоров'я, лише нещодавно впроваджується в Україні, тож частина педагогів потребує роз'яснення цієї концепції і необхідності її впровадження;

- у профілактичних програмах широко застосовуються інтерактивні методи навчання, якими володіють не всі педагоги та якими не завжди можна оволодіти самостійно;

- упровадження профілактичних програм непідготовленими педагогами призводить до поширення недостовірної інформації, зокрема про способи зараження і методи захисту від ВІЛ-інфекції, небезпечних міфів і стереотипів стосовно людей, які живуть із ВІЛ;

- для досягнення ефективного результату необхідно добре знати технологію впровадження програм та чітко дотримуватися її; проблема профілактики ВІЛ/СНІДу пов'язана з делікатними темами, розгляд яких потребує від педагога особливих навичок [2].

Також педагоги області мають нагоду долучитися до дистанційних онлайн-курсів «Вчимося жити разом» та «Основи здоров'язбережної компетентності» на порталі превентивної освіти (http://autta.org.ua/ua/On-line_courses/), адвокаційного модуля для керівних кадрів «Освіта на основі життєвих навичок», рекомендованих для керівних кадрів (директора, заступника директора з навчально-виховної роботи, класних керівників), а також педагогічних працівників усіх категорій (учителів початкової школи, предмета «Основи здоров'я», методистів і педагогічних працівників, які викладають факультативні курси профілактичного спрямування, практичних психологів, соціальних педагогів).

Підсумовуючи, ми доходимо **висновків**, що в умовах епідемії ВІЛ-інфекції діяльність системи освіти повинна бути організована таким чином, щоб гарантувати умови безпечного перебування у закладах освіти, максимально використати його можливості для профілактичної та просвітницької роботи, а також забезпечити захист прав і створити сприятливе середовище для виховання, навчання й роботи всіх учнів і співробітників, у тому числі тих, які живуть із ВІЛ або яких торкнулася епідемія ВІЛ-інфекції. Завдання системи освіти – стати ефективною ланкою в профілактиці ВІЛ та підтримці дітей, дорослих, яких торкнулося це захворювання.

Суспільство повинно розуміти, що небезпека випадкового інфікування ВІЛ у шкільній або іншій освітній установі практично відсутня, тому немає жодних підстав для ізоляції чи «навішування ярликів» на дітей, які живуть із ВІЛ-статусом. Вони, як і всі діти в нашій країні, мають право на повноцінне життя, потребують родинної любові, а також активного спілкування з соціальним оточенням.

Педагогам необхідно систематично підвищувати рівень поінформованості про ВІЛ і СНІД, вивчити національне законодавство, що регулює питання працевлаштування дорослих та навчання дітей, які живуть із ВІЛ, міжнародно визнані норми і підходи до захисту їхніх прав, сформувати особистісну психологічну готовність до контакту з дорослими та роботи з дітьми, що живуть із ВІЛ або уражені епідемією ВІЛ-інфекції.

Інститути післядипломної педагогічної освіти мають забезпечувати підготовку необхідної кількості педагогічних працівників за методикою розвитку життєвих навичок для викладання предмета «Основи здоров'я» і превентивних факультативних курсів для учнівської молоді.

Література

1. ВІЛ-інфекція в Україні. *Інформаційний бюлетень*. 2017. № 48.
2. Березюк О. В., Воронцова Т. В., Єресько О. В., Пономаренко В. С., Скорбун І. А. Організація профілактичної роботи у навчальних закладах: посіб. для адміністраторів системи освіти. Київ: Здоров'я через освіту, 2014. 128 с.
3. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок: метод. посіб. для педагога-тренера. Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2012. 208 с.
4. Моніторингове дослідження рівня толерантності та обізнаності з питань інтеграції ВІЛ-позитивних дітей серед вчителів, які пройшли спеціальну підготовку та рівня обізнаності учнів 15–17 років з питань ВІЛ/СНІДу, які пройшли навчання за факультативним курсом «Захисти себе від ВІЛ» в рамках проекту «Посилення спроможності педагогів у забезпеченні дієвої профілактики ВІЛ/СНІДу, протидії стигми і дискримінації» за підтримки Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією. URL: http://autta.org.ua/files/files/Final_Patrikeeva_ZVIT_GF_SV.pdf
5. Посібник для проведення тренінгу «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної та дошкільної освіти». Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ, 2013. 120 с.
6. Практичні рекомендації з питань реалізації політики щодо ВІЛ-інфекції в системі освіти України: інформ.-метод. посіб. / авт.-упоряд.: О. В. Єресько, С. С. Фіцайло, О. Г. Єщенко [та ін.]. Київ: Освіта, 2013. 54 с.
7. Формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу: особливості підготовки волонтерів / Н. Гусак, Н. Дмитришина, Г. Довбах, І. Жарук, А. Зінченко та ін. Київ: МБФ «Міжнар. альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2011. 128 с.
8. СНІД – проблема сучасності. URL: <https://www.pedrada.com.ua/news/1013-snid->